

Verzet | interview Van het christelijke sausje dat de Amerikaanse president Trump en zijn gevolg over hun beleid gieten, kan de Haagse dominee Ad van Nieuwpoort wakker liggen. Hij schreef een pamflet over de noodzaak van verzet tegen tirannie en populisme.

'Wie wegkijkt is medeschuldig. Juist theologen moeten zich uitspreken'

tekst **Maaike van Houten**
foto **Phil Nijhuis**

Eigenlijk zou predikant Ad van Nieuwpoort een nieuw boek schrijven, over de teloorgang van zijn vak, de theologie. Het contract met zijn uitgever lag al klaar. Dat boek gaat niet door. In plaats daarvan ligt er nu een pamflet, uitgegeven in een dun boekje. *Buig niet. Bijbels tegengif voor nu*. Het is, in 120 pagina's, een oproep om niet te buigen voor tirannen, voor populisme, en hoe mentaal weerbaar te worden en te blijven. De dominee doet dit aan de hand van het bijbelse verhaal van Daniël, de man die zich tot in een leeuwenkuil verzet tegen de despot van destijds.

Wat is er bij de dominee en schrijver, die meer dan tien boeken op zijn naam heeft staan, gebeurd tussen de plannen voor het nieuwe boek en de uitgave van dit pamflet? "Ik wilde iets schrijven over mijn zoektocht in de theologie, hoe ik in de afgelopen dertig jaar geïnspireerd ben en veranderd", zegt Van Nieuwpoort in een vol café, vlakbij het Binnenhof in zijn woonplaats Den Haag. "Ik was er al druk mee bezig. Maar in diezelfde tijd had ik een serie preken over Daniël, die in een tijd van vervolging van Joden laat zien hoe je het verschil kan maken, hoe je je kan verzetten tegen tirannen."

"Van dat verhaal gaat zo'n appel uit en het gaat tegelijk zo over de tijd waarin wij leven, dat je geen knip voor de neus waard bent als je daar niets mee doet. Uit die tekst over Daniël steeg een soort stem op die zei: 'Allemaal leuk, Van Nieuwpoort, die theologische beschouwingen. Maar zou je niet eens proberen in de geest van Daniël een hartenkreet te schrijven?'"

Het geweten

Dat deed hij. *Buig niet* werd zondagmiddag gepresenteerd. Het eerste exemplaar was voor Jan Anthonie Bruijn. De predikant had deze VVD-politicus al uitgenodigd toen die nog voorzitter van de Eerste Kamer was. "Dat is per slot de *chambre de réflexion*, het geweten van de parlementaire democratie", motiveert Van Nieuwpoort.

Nadat NSC uit het kabinet was gestapt, werd Bruijn minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Van Nieuwpoort: "Dat hij nu minister is leek hem een beetje ingewikkeld, maar ik zei: nee, dat is het niet. Dit boekje gaat ook over mentale weerbaarheid, over geestelijke volksgezondheid."

Het verhaal van Daniël speelt, kort gezegd, in de tijd dat de Joodse gemeenschap in ballingschap leefde in Babylon, onder koning Nebukadnezar en zijn opvolgers. Daniël is een van de vier slimme Joodse mannen die de koning heeft aangesteld als adviseur. De vier, Daniël voorop, weigeren alles wat de koning van hen eist: dat ze zijn eten eten, zijn godsdienst naleven, zich aan zijn wetten houden.

Daniël overleefde alle pogingen hem op de knieën te krijgen. Hij buigt niet voor de koning. Uiteindelijk belanden zijn drie vrienden in de vuuroven en Daniël zelf in de leeuwenkuil. Ze komen er ongeschonden uit, het vertrouwen op hun God heeft hen, zo wil het verhaal, geholpen.

Daniël is, zegt de Haagse dominee, een politiek boek, zoals hij trouwens de hele Bijbel verzetssliteratuur noemt. "Als je de mensen de Bijbel echt goed leert lezen, zullen ze immuun worden voor fascistische besmetting", zo is zijn overtuiging.

In het pamflet verweeft hij het verzet van Daniël tegen koning Nebukadnezar met beschouwingen over waakzaamheid, vrijheid, tijd, moed en ontvankelijkheid. Door alles heen zit de oproep tot zelfreflectie, tot weerbaarheid en vooral: tot verzet. Boeken lezen en een kritische omgang met de sociale media kunnen daar in de ogen van Van Nieuwpoort behulpzaam bij zijn.

Het pamflet begint met historicus Johan Huizinga, die in 1935 waarschuwde dat het allemaal nog redelijk leek te gaan, maar dat de 'geest was geweken', en 'de waanzin kon uitbreken in razernij'.

In zijn boek haalt Van Nieuwpoort veel schrijvers en denkers aan. Dat hij Huizinga als eerste noemt, betekent dat voor hem dat het nu 1935 is? Staan we net als toen voor een wereldoorlog?

Van Nieuwpoort: "Nee, het is 2025. Maar de geschiedenis is er niet voor niks, die is er om van te leren. Nu zitten we met een leider in het zogenaamde vrije Westen die leugen op leugen verkondigt, die de bestorming van het Capitool goedpraat en elke tegenstem smooit. Neem me niet kwalijk! "Trump houdt de Israëlische premier Netanyahu nog steeds de hand boven het hoofd, terwijl heel Gaza plat wordt gebombardeerd. En hij staat te applausseren voor Poetin. Is dat wat we moeten willen?"

"Het lijkt alsof alles wat met moeite is opgebouwd na de Tweede Wereldoorlog om zo'n catastrofe in de toekomst te voorkomen, stukje bij beetje wordt ontmanteld. Daar gaat een grote dreiging van uit. Trump is uit op een *regime change* in Europa. De democratische rechtsorde kan zomaar in elkaar storten, dat zie je nu in Amerika."

"En dat wordt allemaal ook nog eens overgoten met een christelijk sausje. Dat is bloedlink, daar kan ik echt van wakker liggen. Het christendom wordt in dienst genomen van de macht, van een ideologie die

'Ach, wordt er dan gezegd, Trump is toch democratisch gekozen? Zo'n vaart loopt het niet.'

'Als je de Bijbel goed leest zul je immuun worden voor fascistische besmetting'

uitsluit, die haat zaait. Mensen tegen elkaar opzetten, dat gaat tegen elk bijbels verhaal in. Ik vind het verbijsterend dat je de Bijbel gebruikt om het haten van anderen te sanctioneren."

Zijn kritiek richt zich ook op PVV-leider Geert Wilders. "Zijn concentratie op asielzoekers als de oorzaak van alle problemen, waar kennen we dit zondebok-denken van? Het beroep op de onderbuik doet het altijd goed. En zijn tirades over de islam, 6 procent van de bevolking is moslim, hoezo worden we overspoeld door de islam? Dat is populisme en daar moeten we waakzaam op zijn."

Bubbels

In het pamflet omschrijft de 58-jarige Van Nieuwpoort zichzelf als een bevoorrecht mens. "Ik ben een dominee die in dit deel van de wereld woont, en dan ook nog eens in het schitterende Haagse Benoordenhout, tegen Wassenaar aan. In de pastorie van de Duinzichtkerk, in het groen en vlakbij zee. Daar moet ik me wel bewust van zijn. Hoe zou je spreken als je in een ander deel van de wereld leeft?"

Daar komt bij, zegt Van Nieuwpoort: "We leven in bubbels." Hij ook. Zelf begon hij als predikant in Amstelveen, daarna werd hij achtereenvolgens predikant op de Amsterdamse Zuidas, in het welvarende Bloemendaal en nu zit hij in een sjeke wijk van Den Haag.

In zijn kerk treft hij ambtenaren, politici, ondernemers. Het lijntje met minister Bruijn was gauw gelegd, want hij kent hem 'vrij goed', de naam van oud-Navocheef Jaap de Hoop Scheffer komt voorbij als iemand die hij weleens spreekt - dat is zijn bubbel.

En ja, het wordt hem wel voor de voeten geworpen, dat hij makkelijk praten heeft als bevoorrecht mens. Dat is misschien wel zo, maar dat verwijt vindt hij ook te makkelijk. "Moet ik dan maar mijn mond houden? Ik heb als dominee contact met een heel scala aan mensen, met vluchtelingen die we hier in de kerk opvangen, met mensen die zich in crisissituaties bevinden."

Heel bewust richt de theoloog zich in zijn werk ook op andere groepen. "Gaandeweg ben ik het als mijn roeping gaan verstaan om mensen te inspireren die bevoorrecht zijn en op invloedrijke posities zitten. De kerk heeft die groep verwaarloosd. Het is heel goed dat de kerk aandacht heeft voor mensen in de marge van onze samenleving, maar ze heeft ook een taak voor de mensen die aan de knoppen zitten."

"Misschien ligt mijn kracht erin om met de mensen op cruciale plekken in de samenleving de Bijbelse verhalen te delen. Ik wil me ook niet opsluiten in de kerkelijke bubbel. Ik zit daarom niet bij een uitgeverij van kerkelijke of theologische boeken, ik was de eerste theoloog bij Prometheus. Ik heb dit pamflet vooraf laten meelezen door vrienden buiten de kerk. Mijn verhaal moet voor een breed publiek verstaanbaar zijn, ik wil hen laten zien hoe actueel een boek als Daniël is."

De predikant merkt dat in zijn kringen, die naar zijn zeggen 'vaak een beetje naar rechts kijken', de ernst van de huidige situatie in de democratische wereld sterk wordt gerelativeerd. Ach, wordt er dan gezegd, Trump is toch democratisch gekozen, Wilders heeft ook een mandaat van de kiezers. En: zo'n vaart loopt het allemaal niet.

"Het is soms best lastig om daar tegenin te gaan, om te zeggen: hee, wat zeg je nu eigenlijk? Daar is moed voor nodig", zegt Van Nieuwpoort. "Maar dat het niet altijd makkelijk is, ontslaat ons niet van de plicht het te doen."

"Wie wegkijkt is medeschuldig. Juist theologen moeten zich uitspreken. We komen uit een traditie waarin uitgebreid aan de orde komt wat tirannie doet met mensen. We hebben het instrumentarium gekregen om wat er gebeurt te doorzien. Die verhalen maken alert en weerbaar."

Zijn held Daniël gaat daarin heel ver, hij houdt zijn verhaal hoog te midden van de tirannie. Is dat ook Van Nieuwpoorts advies? "De les voor mij is dat je moet kijken waar de grens ligt. Waarin ga je mee met de tijdgeest, waarin niet? Dat is niet eenduidig. Er-over nadenken helpt en erover praten ook."

En iets doen, helpt dat ook? Had, om maar eens iets concreets te noemen, de dominee niet bij zijn collega's moeten zijn die op het moment van het interview bij het hoofdkantoor van zijn Protestantse Kerk demonstreerden voor een scherpere opstelling tegen Israël?

Van Nieuwpoort: "Het is misschien goed dat zij in Utrecht staan, maar ik zie de kerk niet als de plek die zegt: jij moet hier zijn, en daar. Ik lees de verhalen in de Bijbel in Joodse zin. Als ze uit zijn, is de vraag: Ad, welke keuze maak jij zelf? Ik zie mijn rol in het toerusten van mensen en hen stimuleren zelf keuzes te maken. Hoe zij hun verzet vervolgens vormgeven, dat is aan hen."

Ad van Nieuwpoort: *Buig niet. Bijbels tegengif voor nu*, uitg. Prometheus, 126 blz., €22,99